

Otton II Rudy

8 grudnia 2013

„Już w młodzięcym wieku odznaczał się on nadzwyczajną siłą ciała. Zrazu lubował się w swawoli i wiele rozdawał darów z pobożności, lecz bez żadnego umiarkowania; stronił także od dojrzałej rady. Potem jednak na skutek upomnień z wielu stron płynących nałożył sobie wędzidło chwalebnej cnoty i zachowywał się w życiu poprawnie, jak to poniżej przedstawię” [Thietmar].

Po śmierci Ottona I Wielkiego (936–973) władzę w Niemczech objął jego syn Otton II (973–983). Przyszły król Niemiec urodził się w 955 roku, a jego matką była Adelajda Burgundzka. Miała ona z Ottonem I czworo dzieci: Henryka, Bruna, Matyldę i najmłodszego Ottona. Cesarzowa-wdowa (zm. 999) posiadała jeszcze przez kilka lat silne wpływy na dworze cesarskim. Młody Otton II już w wieku 6 lat w 961 roku został wybrany na króla niemieckiego. W 967 roku z inicjatywy ojca został koronowany na współcesarza przez papieża. W młodości uzyskał świetne wykształcenie. W gronie jego nauczycieli był Gerbert z Aurillac (przyszły papież Sylwester II) i opat Adso z Montier-en-Der.

WALKI WEWNĘTRZNE

Osiemnastoletni władca znalazł się od razu w trudnej sytuacji, gdyż wystąpił przeciw niemu książę bawarski Henryk II Kłótnik (955–976). Bezpośrednim tego powodem było obsadzenie księstwa Szwabii przez Ottona, krewnego cesarza i zarazem jego oddanego stronnika. Henryk II Kłótnik sam miał ochotę zawładnąć Szwabią i z tą myślą nawiązał kontakty z Polską i Czechami. Spisek został jednak w porę wykryty, a książę Bawarii trafił do więzienia.

Kolejne trudności sprawili Duńczycy, którzy pod wodzą króla Haralda I Sinozębnego (940–986) wystąpili przeciw lennej zwierzchności niemieckiej. Otton II musiał zmusić Haralda do

uznania zwierzchnictwa cesarstwa oraz ponownego płacenia trybutu. Następnie, jesienią 975 roku, cesarz wyprawił się bez powodzenia przeciw księciu czeskiemu Bolesławowi II Pobożnemu (972–999), Czesi wspierali bowiem uwięzionego Henryka II Kłótnika. Zabrana mu Bawaria została w dużej części przekazana wiernemu sojusznikowi króla, Ottonowi I Szwabskiemu (976–982). Z jej części wydzielono jako osobne księstwo Karyntię, którą otrzymał inny sojusznik Ottona II: Henryk, syn księcia bawarskiego Bertolda (938–947). Jednocześnie reaktywowana została Marchia Wschodnia (przekształci się później w Austrię) i przekazana pod panowanie Leopolda I (976–994), który zapoczątkował dynastię Babenbergów (976–1246). Dzięki ich poparciu Otton II mógł powstrzymać najazd księcia czeskiego Bolesława, ale wyprawa odwetowa wojsk niemieckich na Czechy latem 976 zakończyła się niepowodzeniem. Klęska Niemców pod Pilznem doprowadziła wzrostu opozycji przeciw Ottonowi II. Na jej czele stał wspierający Henryka II Kłótnika biskup Augsburga, przyłączył się do niej również książę Karyntii Henryk. Pomimo tego już w 977 roku podjęto kolejną, tym razem zwycięską wyprawę na Pragę, a Bolesław II musiał uznać zwierzchnictwo Niemiec. Kolejnym etapem podporządkowania Czech było utworzenie biskupstwa w Pradze, które miało podlegać arcybiskupstwu mogunckiemu. Po wyeliminowaniu Czech Otton rozprawił się z opozycją w Passawie, gdzie do niewoli dostali się Henryk II Kłótnik i Henryk Karyncki.

NA WSCHODZIE I ZACHODZIE

Po zakończeniu walk wewnętrznych pojawiło się zagrożenie zewnętrzne. Z pretensjami do Lotaryngii, stanowiącej od 925 roku część Rzeszy Niemieckiej, wystąpili synowie hrabiego Reginara III, wypędzonego stąd przez arcybiskupa kolońskiego. Zostali oni poparci przez króla Wschodnich Franków Lotara z dynastii Karolingów (954–986). Otton II chciał pierwotnie odstąpić synom Reginara część ziem ich ojca, godził się również na mianowanie Karola (brata króla Lotara z Francji) księciem Dolnej Lotaryngii. Niestety, nie zapobiegło to wojnie

z Francją. Armia króla Lotara wkroczyła do Lotaryngii i posunęła się w kierunku na Akwizgran. Tak opisywał te wydarzenia biskup Thietmar z Merseburga:

„Po tych wypadkach cesarz przygotował się z całą gorliwością do wyprawy przeciw królowi Lotarowi z rodziny Karolingów, który ośmielił się napaść z wielkim wojskiem na pałac, a zarazem siedzibę królewską w Akwizgranie, należącą zawsze do naszego państwa, i przywłaszczyć ją sobie, przy czym zmienił kierunek orła. Orzeł ten znajduje się we wschodniej części pałacu i wszyscy, którzy władali tą siedzibą, mieli ten zwyczaj, że zwracali go w kierunku swojego państwa. Lotar uciekł szybko przed cesarzem, ten zaś ścigał go, pustosząc i paląc wszystko po drodze, aż do stolicy Paryża.”

Otton dokonał wtedy uderzenia na posiadłości Lotara, co doprowadziło do wycofania się Karolinga z Lotaryngii. W traktacie pokojowym zawartym w Margut w 980 roku Karolingowie z Francji zrzekli się pretensji do pogranicznego księstwa.

W 979 lub 980 roku doszło do ponownego zbliżenia polsko-niemieckiego, czego wyrazem było małżeństwo Mieszka I z córką margrabiego Teodoryka, Odą. Małżeństwo to miało charakter polityczny. Oda była zakonnicą i musiała uzyskać specjalną dispensę na ślub. Thietmara pisał, iż małżeństwo postanowiono: „dla zbawienia ojczyzny [niemieckiej], dla umocnienia niezbędnego pokoju i dla stałego pojednania”.

WE WŁOSZECH

Po załatwieniu spraw na zachodzie i wschodzie Rzeszy Otton mógł przenieść punkt ciężkości polityki zagranicznej na południe, poza Alpy. Jego celem było opanowanie południowej Italii, co mogło się dokonać jedynie w konfrontacji z Bizancjum i Arabami z Sycylii. W 982 roku opanował bizantyński Tarent, a po tym niewątpliwym sukcesie przystąpił do opanowywania księstw longobardzkich w Kalabrii. Ich władcy wezwali na pomoc nie Bizantyńczyków, którzy byli po drugiej

stronie Adriatyku, lecz arabskich sąsiadów z Sycylii. W czerwcu 982 roku doszło pod Cotrone doszło do decydującej bitwy, zakończonej całkowitą klęską wojsk niemieckich. Cesarz ledwo uniknął niewoli. Tak klęskę polityki włoskiej opisywał znany nam już Thietmar:

„Tymczasem cesarz tak rządził cesarstwem, że zachował wszystko, co należało do jego ojca, a Saracenom, którzy napadali na jego dziedziny, mężny stawiał opór i precz ich od granic swoich pędził. Gdy cesarz się dowiedział, że Kalabria wielkich doznaje gwałtów od częstych najazdów Greków i rabunku Saracenów, przyzwał dla uzupełnienia swoich wojsk Bawarów i mężnych w boju Alamanów. Sam tymczasem pospieszył z księciem Ottonem, synem swego brata Ludolfa do miasta Tarentu, które Grecy zajęli poprzednio i obsadzili załogą. Po krótkim oblężeniu mężnie je zdobył. Pragnąc również pokonać Saracenów, którzy z silnym wojskiem pustoszyli jego kraj, wysłał tam zmyślnych szpiegów, aby mu przynieśli pewne wiadomości o nieprzyjaciołach. Najpierw pokonał ich pod jednym grodem, w którym się zamknęli, i zmusił ich do ucieczki; z kolei natarłszy na nich wstępnym bojem, gdy stali w szyku na otwartym polu, położył trupem niezliczoną ich ilość. Tuszył tedy sobie, iż całkowicie pokonał wrogów. Ci jednak – czego nie można było przewidzieć – zebrali się znowu i uderzywszy na naszych zwartą siłą, pokonali ich po krótkim oporze. Tak zginęli – o boleści! – 13 lipca Richarius, który nosił świętą włócznię przed cesarzem, wuj mojej matki książę Udo, grafowie: Thietmar, Becelin, Gebhard, Guntei, Ecelrn wraz z bratem Becelinem, Burchard, Dedi, Konrad i niezliczeni inni, których Bóg jeden zna imiona.”

„Cesarz, ratując się ucieczką ze wspomnianym wyżej Ottonem i innymi, dotarł do morza i tu widząc na horyzoncie okręt, zwany salandrią, popłynął do niego spieszenie na koniu wziętym od Żyda Kalonima. Lecz okręt przejechał mimo i nie chciał go zabrać. Cesarz zawrócił tedy do szaleńców na wybrzeżu i odnalazł owego Żyda, który stał tam ciągle i wyczekiwał z niepokojem,

jak się powiedzie jego ukochanemu władcy. Widząc zbliżających się nieprzyjaciół, cesarz zapytał go z rezygnacją, co się z nim stanie. Lecz spostrzegłszy nagle na drugiej z kolei salandrii przyjaznego sobie człowieka, na którego pomoc mógł liczyć, rzucił się powtórnie na koniu do morza i do niej podążył. Poznany tylko przez owego rycerza Henryka, który po słowiańsku nazywał się Żelenta, przyjęty został na okręt i zanieiony na łóżce kapitana. W końcu poznał go także ten ostatni i zapytał, azali jest cesarzem. Otto, który przez dłuższy czas starał się to ukryć, przyznał się wreszcie i rzekł: „Oto za karę za moje grzechy w takie popadłem nieszczęście! Lecz słuchajcie pilnie, co nam teraz wspólnie czynić należy. Straciłem świeżo najlepszych mężów z mojego cesarstwa i z uwagi na ból, który odczuwam z tego powodu, nie mogę i nie chcę wracać do tych ziem ani oglądać kiedykolwiek ich przyjaciół. Popłynęmy tylko do Rossano, gdzie moja małżonka oczekuje mojego przybycia. Zabrawszy ją stamtąd oraz wszystkie pieniądze, których mam niezliczoną ilość, udajmy się do waszego cesarza, który jest wszak moim bratem i – mam nadzieję – okaże mi niezawodną przyjaźń w potrzebie”. Ujęty tymi prostymi słowami, kapitan okrętu zgodził się i spieszył dniem i nocą, by dotrzeć do umówionego portu. Gdy się tam zbliżali, cesarz wysłał naprzód owego rycerza o dwóch imionach, aby ściągnął cesarzową i wspomnianego wyżej biskupa Teodoryka, który się przy niej znajdował, oraz liczne muły objuczone pieniędzmi.”

„Kiedy Grecy zobaczyli cesarzową wychodzącą z rzeczzonego miasta z tak wielkimi skarbami, zarzucili natychmiast kotwicę i wpuścili na okręt biskupa Teodoryka z kilku ludźmi. Cesarz, który na prośbę biskupa zdjął podłe szaty i przywdział strojnniejsze, zawierzył swym siłom i umiejętności pływania i, tak jak stał na dziobie, skoczył szybko w morze. Gdy jeden ze stojących obok Greków schwycił go za szatę i usiłował zatrzymać, przebity został mieczem przez dzielnego rycerza Luppona i upadł w tył martwy. Grecy uciekli na drugą stronę okrętu, nasi zaś, nie atakowani, popłynęli na łodziach, na

których tu przybyli, do cesarza, który oczekiwał ich zdrów i cały na wybrzeżu. Cesarz chciał dać Grekom przyobiecana nagrodę w bogatych darach, lecz ci, wielkim strachem zdjęci, nie dowierzając jego obietnicom odjechali w kierunku swego kraju. Brak mi słów, by opisać, z jak wielką radością przyjęli cesarza wszyscy obecni oraz ci, którzy później tam przybyli.”

KOLEJNE PORAŻKI I ŚMIERĆ

Niepowodzenia Ottona II w Italii doprowadziły z kolei do powstania Słowian Połabskich. Było ono spowodowane polityką margrabiów niemieckich na tych terenach: Teodoryka, księcia saskiego Bernarda oraz biskupa Brenny imieniem Dodilo. Powstańcy brali odwet za niszczycielskie napady feudałów niemieckich, ucisk oraz misyjną działalność duchowieństwa niemieckiego. Wieleci zburzyli wiele ośrodków kościelnych na swoim terenie, z kolei Obodryci pod wodzą księcia Mściwoja zlikwidowali biskupstwo w Stargardzie, a następnie rozbili wojska niemieckie nad rzeką Muldą i dotarli aż do Hamburga, który został zniszczony.

Połączone siły Obodrytów i Wielecików razem ruszyły na Magdeburg. Jego skuteczną obroną kierował arcybiskup Gizyler. Dopiero klęska Słowian Połabskich w bitwie pod Tongerą zmusiła ich do wycofania się na za łabę, powstanie nie zostało jednak stłumione. Rzesza Niemiecka musiała pogodzić się z utratą tych terenów i zniszczeniem niedawno założonych biskupstw. Jednocześnie nastąpiło wystąpienie przeciw Niemcom w Danii. Syn Haralda Sinozębego, nowy król Swen I Widłobrody (986–1014), musiał czasowo uchodzić. Ten bunt także zwrócony był przede wszystkim przeciw instytucjom kościelnym, które uległy zagładzie.

Wieść o katastrofie niemieckiej pod Cotrone zaktywizowała ekspansję Konstantynopola w północno-środkowej Italii. Po odbytych w czerwcu 983 roku zjeździe feudałów niemieckich i włoskich w lombardzkiej Weronie, na którym dokonano wyboru następcy Ottona II w osobie jego trzyletniego syna Ottona III,

cesarz wznowił działania wojenne przeciw Bizancjum. Ich głównym teatrem była Wenecja, luźno już wtedy związana politycznie z Bizancjum, natomiast aktywna handlowo i dyplomatycznie. Wojna ze wschodnim cesarstwem zakończyła się zawarciem pokoju, który nie przyniósł Ottonowi II większych korzyści. Nagła śmierć (10 lipca 983) papieża Benedykta VII (974–983) zmusiła cesarza na wyjazd do Rzymu. Nowym papieżem został z woli Ottona II jego stronnik, biskup Pawii i arcykanclerz królestwa Italii, Jan XIV (983–984). 7 grudnia 983 roku w Rzymie Otton II zakończył swe krótkie, lecz burzliwe życie. Przyczyną śmierci 28-letniego władcy była malaria. Tak opisywał ją Thietmar:

„Po kilku dniach rozjechali się książęta, żegnając cesarza po raz ostatni. Albowiem cesarz, pozostawiwszy swą czcigodną matkę w Pawii, zaniemógł ciężko, gdy tylko przybył do Rzymu. Czując zbliżający się koniec, podzielił wszystkie swoje pieniądze na cztery części. Jedną dał Kościołowi, drugą biednym, trzecią swojej ukochanej siostrze Matyldzie, która jako wierna służebnica Chrystusa została ksienią w Kwedlinburgu, czwartą wreszcie swoim żałobą okrytym dworzanom i rycerzom. Odprawiwszy przed papieżem oraz innymi biskupami i duchownymi spowiedź po łacinie i uzyskawszy od nich upragnione rozgrzeszenie, cesarz rozstał się z tym światem 7 grudnia. Pochowano go przy głównym wejściu do przedsionka kościoła św. Piotra od strony wschodniej, gdzie stoi pięknie rzeźbiony posąg Chrystusa błogosławiący wszystkim wchodzącym.”

CESARZOWA TEOFANO

Młodego władcę przeżyła jego małżonka, Teofano. Jej ślub z Ottonem II było wynikiem starań Ottona I o sojusz z Bizancjum. W 968 roku Otton I Wielki wysłał poselstwo do Konstantynopola, by na drodze ugody otrzymać tę część Italii, która jeszcze należała do Bizancjum. Wysłannik Ottona, biskup Liutprand z Cremony, miał doprowadzić do małżeństwa między synem Ottona I a jedną z młodych cesarzówn. Wiano przyszłej oblubienicy miałyby stanowić posiadłości bizantyjskie w południowej

Italii. Na dworze bizantyńskim propozycję tę potraktowano jednak jak kpinę i odpowiedziano na nią szyderstwem. W pojęciu Romana II koronacja Ottona I na cesarza, podporządkowanie mu Kościoła rzymskiego i opanowanie prawie całej Italii było zamachem na ich godność władców Konstantynopola i interesy bizantyńskie w tym rejonie. Poseł Ottona Wielkiego traktowany był niemal jak więzień, pouczano go również, że jego mocodawca nie jest żadnym cesarzem ani Rzymianinem, ale po prostu królem barbarzyńców, i że nie może być nawet mowy o małżeństwie między porfirogenetką (córką cesarską) a synem takiego władcy.

W roku 972 Otton I zaproponował Bizancjum zwrot podbitych ziem na terenie Italii w zamian za wzajemne uznanie tytułu cesarskiego. Układ przypieczętowało małżeństwo Ottona II z księżniczką Teofano. Źródła bizantyjskie milczą o niej zupełnie. Wszystko, co wiemy, pochodzi ze źródeł zachodnich. Choćby imiona, które nadawała swoim córkom, były nadawane według określonego schematu – po babkach. Najbardziej prawdopodobna teza głosi, iż Teofano nie pochodziła bezpośrednio z cesarskiego rodu. Jej ojcem był Konstantyn Skleros, matką zaś Zofia Fokaina, bratanica cesarza Nicefora II Fokasa (963–969). Jej siostra, Maria Skleraina, była natomiast pierwszą żoną cesarza bizantyńskiego Jana I Tzimiskesa (969–976).

Ślub Teofano i Ottona II odbył się 14 kwietnia 972 roku w Rzymie. Udzielał go sam papież Jan XIII. Tego samego dnia Bizantyjka została ukoronowana na królową Niemiec i cesarzową. Dumna księżniczka osiągnęła od razu duży wpływ na sprawy publiczne w Rzeszy. Jednocześnie była zawistna wobec swej roztropnej i świątobliwej teściowej, przywiązanej do Kościoła i skromnego stylu życia. Rychło doprowadziła do wygnania Adelajdy z dworu. Przywiozła ona do Niemiec nie tylko wschodni przepych, ale i system pojęć właściwych dla cywilizacji bizantyńskiej, propagowany przez grupę towarzyszących jej uczonych. Otton II Rudy i Teofano mieli następujące dzieci: Adelajdę, Zofię, Matyldę i Ottona III. Niektórzy historycy

wspominają także o nieznannej z imienia córce, która miała być bliźniaczką Ottona III. Teofano towarzyszyła mężowi we wszystkich podróżach, także w wyprawach wojennych. Odnaleziono nawet jeden dokument, który podpisała męskim imieniem Teofaniusz. W chwili śmierci Ottona II to ona objęła władzę nad Rzeszą, jako regentka ich wspólnego syna, Ottona III (983–1002).

Autor: Michał Kozłowski

Źródło: Histmag.org

BIBLIOGRAFIA

1. Gerd Althoff, Ottonowie. Władza królewska bez państwa, przeł. Marta Tycner-Wolicka, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009.
2. Kronika Thietmara, z tekstu łacińskiego przetłumaczył, wstępem poprzedził i komentarzem opatrzył Marian Zygmunt Jedlicki, Instytut Zachodni, Poznań 1953.
3. Małgorzata Dąbrowska, On, królestw wszystkich władca". Zawrotna kariera Ottona I i jej bizantyński kontekst, [w:] Pokłosie Zjazdu Gnieźnieńskiego, red. Bolesław Solarski, Maria Sęczkowska,
4. Towarzystwo Naukowe Płockie. Oddział w Łęczycy –Towarzystwo Miłośników Ziemi Łęczyckiej w Łęczycy, Łęczycza 2002, s. 9–17.
5. Taż, Pamięć lubi legendy. Teofano i Otton III, czyli powtórka z historii, „Tygiel Kultury”, r. 2000, z. 4/6, s. 6–12.
6. Jerzy Rajman, Otton II, [w:] tegoż, Encyklopedia średniowiecza, Wydawnictwo Zielona Sowa, Kraków 2006, s. 721.
7. Dariusz Prucnał, Władca chrześcijański w Kronice Thietmara biskupa merseburskiego, „Roczniki Humanistyczne”, t. 44, (1996), z. 2, s. 5–36.
8. Jerzy Strzelczyk, Otton III, Zakład Narodowy im.

Ossolińskich, Poznań 2001.

9. Stefan Weinfurter, Niemcy w średniowieczu 500–1500, przeł.
Agnieszka Gadzała, PWN, Warszawa 2010.